

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרוף שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

המברך ברכת המזון ונזכר שלא אמר "רצה", תלוי היכן אוזח באמירת ברכת המזון כשנזכר⁸, וכדלהלן. אם נזכר אחר שהתחיל ובנה ירושלים קודם שאמר "ה", יפסיק ויאמר רצה ויתחיל שוב ובנה וכו'.

אם נזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'" מברכת בונה ירושלים לפני שסיים את הברכה, יסיים "למדני חוקיך" ויאמר רצה ויתחיל שוב ובנה ירושלים.

אם נזכר אחר שסיים את ברכת בונה ירושלים, יאמר הברכה המיוחדת שנתקנה לזה⁹.

אם נזכר אחר "ברוך אתה ה'" מהברכה הרביעית [ברכת "הטוב והמטיב"], יסיים "למדני חוקיך" ויאמר את הברכה המיוחדת ואח"כ יתחיל שוב את ברכת הטוב והמטיב.

ואם נזכר אחר שהמשיך "הקל אבינו" וכו'. דינו כך: שבסעודת הלילה והבוקר צריך לחזור ולהתחיל לומר ברכת המזון מתחילה. אבל בסעודה שלישית אי"צ לחזור. וימשיך בברכתו.

כשהאשה עושה הבדלה לעצמה האם יכולה לברך גם על הנר?

המג"א¹⁰, כותב, שנשים רשאיות לברך על הבשמים ועל הכוס משום שהם ברכות הנהנין. והטעם שהשמיט המג"א את ברכת הנר, כתב הביאור הלכה¹¹ מפני שהברכה על אור הנר אינה ברכת הנהנין, והראיה שאם כן היה צריך לברך בכל פעם שרואה את אור הנר, אלא היא ברכת השבח להקב"ה על שברא את האור.

ומסתפק הביאור הלכה, שאולי אף להסוברים שנשים חייבות במצות הבדלה יהיו פטורות מברכת הנר. והטעם,

האם נשים גם מחוייבות במצות הבדלה?

השו"ע¹ מביא בזה מחלוקת ראשונים, שיש הסוברים שחייבות בזה כמו שחייבות במצות קידוש, שאע"פ² שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות, אבל במצוות שבת נשים חייבות, משום שהוקשו מצוות שבת לאיסורי שבת. ואף הסוברים שמצוות הבדלה מדרבנן, תיקוהו כעין מצות קידוש.

ויש חולקים וסוברים, שנשים אינן חייבות במצות הבדלה, משום³ שמצוה זו נעשית בזמן שהוא כבר חול ע"כ אינה תלויה בעניני שבת, והרי היא ככל שאר מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים פטורות.

האם יכולה אשה לעשות הבדלה לעצמה?

משום דעות הסוברות שנשים פטורות מלעשות הבדלה, על כן לא יבדילו הנשים לעצמן, אלא ישמעו הבדלה מן האיש⁴. ורק אם אינה יכולה לשמוע הבדלה מן האיש, יכולה לעשות הבדלה לעצמה, ותשתה אח"כ את היין כמו האיש⁵. [ועיין להלן אם יכולה לברך ברכת הנר].

אפי' במקרה שישנו איש, אם שמע כבר הבדלה, לא יעשה הוא הבדלה פעם נוספת ע"מ להוציא את האשה יד"ח אלא תעשה האשה הבדלה בעצמה⁶. אך אם אין האשה יכולה להבדיל בעצמה, יכול האיש לעשות הבדלה פעם נוספת ע"מ להוציא יד"ח⁷.

מי ששכח לומר "רצה" בברכת המזון האם עליו לחזור ולברך?

¹ סימן רצ"ו סעיף ח'.

² מ"ב סימן רצ"ו ס"ק ל"ד.

³ מ"ב שם.

⁴ רמ"א סימן רצ"ו סעיף ח'.

⁵ מ"ב שם ס"ק ל"ה.

⁶ מ"ב שם ס"ק ל"ו.

⁷ עיין מ"ב שם, ושמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ח הערה ע"ג.

⁸ עיין כ"ז בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ז סעיפים ג'ז'.

⁹ עיין שו"ע סימן קפ"ח סעיף ו' שמצטט את נוסח הברכה, וכן עיין שמירת שבת כהלכתה שם סעיף ק"ד. וכן נדפס בכמה סידורים וברכונים.

¹⁰ סימן רצ"ו סק

¹¹ סימן רצ"ו סעיף ח' ד"ה לא יבדילו וכו'.

אחר ההבדלה. וודאי שאף מי שלא שמע את הפסוקים הנאמרים בתחילת ההבדלה, שיצא ידי חובה.

האם מותר לדבר לפני ששתה המבדיל מן היין?

בין המבדיל ובין השומעים אסורים לדבר לפני ששתה המבדיל מלא לוגמיו מן היין. ומשום כך יזהרו השומעים שלא לומר "שבוע טוב" לפני ששתה המבדיל השיעור הנ"ל²². אם המבדיל דיבר לפני ששתה מלא לוגמיו מן היין יש בזה חילוקי דינים וראה בספר שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק מ"ח סעיפים א-ז. ואם אחד מהשומעים דיבר אינו צריך לחזור ולומר ההבדלה.

מה טעם המנהג לשפוך מהיין של ההבדלה?

נוהגים למלאות את כוס ההבדלה עד שיהיה נשפך מעט מהיין על הארץ או על צלחת ההבדלה²³. והטעם לזה, משום מה שאמרו בגמרא²⁴ שמי שיין נשפך בביתו כמים – סימן ברכה, ומשום כך עושי כן בתחילת השבוע לסימן ברכה²⁵.

ויש נוהגים לשפוך מעט מהנשאר בכוס לאחר ששתו את היין²⁶. אך יזהרו לא לשפוך מהכוס לפני שתיית היין, משום שזה בזיון לברכת בורא פרי הגפן שבירך אותה על כוס מלאה ולפני ששותה שופך ממנה כאי' היה דבר מאוס²⁷.

מה טעם המנהג לכבות את נר ההבדלה ביין?

נוהגים לכבות את נר ההבדלה ביין שנשפך בצלחת. וטעם המנהג, להראות שלא הודלק נר זה אלא למצוה לנר של הבדלה לברך עליו.

ומשום כך, אם מברך על נר שהיה דלוק מכבר ולא הדליקו בשביל המצוה, אין צריך לכבותו²⁸.

בגליון הבא:

- האם צריך שיוכל להנות מאור הנר כשמברך ברכת מאורי האש?
- כיצד אופן ההסתכלות על הידים לאור הנר?
- קיפול הטלית מיד במוצאי שבת.
- מה טעם חיוב סעודת מלוה מלכה?

²² שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק ס' סעיף ל"ט.

²³ שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק ס' סעיף י"ט.

²⁴ עירובין דף ס"ה ע"א-ב.

²⁵ רמ"א סימן רצ"ו סעיף א'.

²⁶ עיין שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק ס' הערה ק"ג.

²⁷ שולחן ערוך הרב סימן רצ"ו סעיף ה.

²⁸ שם.

שרק בהבדלת עצמה נשים חייבות, מפני שצריך לזכור את השבת גם ביציאתה, וכמו שהבאנו לעיל, אבל ברכת הנר אינה קשורה להבדלה עצמה, ומשום כך היא ככל מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים פטורות. ומשום כך אשה העושה הבדלה לא תברך ברכת הנר באמצע ההבדלה, משום שאם היא פטורה הרי זה הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לברכת ההבדלה, ויש אומרים שיכולה לברך ברכה זו אחר שתיית היין¹².

האם מותר לאכול או לשתות לפני הבדלה?

מששקעה החמה אסור לאכול או לשתות¹³ עד שיעשה הבדלה על היין¹⁴. ואיסור זה בין לגברים בין לנשים¹⁵. מי שהתחיל לאכול לפני השקיעה, תלוי בזה: שאם נטל ידיו לסעודה, מותר לו להמשיך בסעודתו כרגיל אף אחר השקיעה¹⁶. אבל אם התחיל לאכול פירות ומגדנות וכדו', צריך להפסיק בשקיעת החמה¹⁷. ואם התחיל באכילת מיני מזונות, יש להסתפק אם צריך להפסיק או לא¹⁸.

מי ששכח לומר הבדלה בתפילת שמונה עשרה מה דינו?

מי ששכח לומר את נוסח ההבדלה שתיקנו לומר בברכת "אתה חונן" בשמונה עשרה, אינו צריך לחזור ולהתפלל שוב, משום שעתיד לומר הבדלה על היין¹⁹.

אמנם, אם לא אמר הבדלה בשמונה עשרה, וטעה ואכל משהו קודם שהבדיל על היין, צריך לחזור ולהתפלל שוב תפילת שמונה עשרה, ולומר הבדלה בברכת חונן הדעת²⁰. והטעם, משום קנס שקנסוהו חז"ל²¹ שגם טעה ולא אמר הבדלה בתפילה וגם טעה ואכל קודם הבדלה.

מי שלא שמע את ברכת בורא פרי הגפן האם יצא בהבדלה?

מי ששמע את ברכת ההבדלה, אע"פ שלא שמע את ברכת בורא פרי הגפן, יצא ידי חובת מצות הבדלה. ואם רוצה לשתות מהיין אחר ההבדלה, עליו לברך ברכת בורא פה"ג, שהרי לא שמע זאת מהמבדיל.

וכן הדין במי שלא שמע ברכת הבשמים והאש, שיצא ידי חובת מצות הבדלה, ועליו לברך ברכת הבשמים והאש

¹² עיין כ"ז בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק ס"א סעיף כ"ד והערה ס"ט.

¹³ ומי שעדיין לא אכל סעודה שלישית, עיין גליון הקודם מס' 11 מה שכתבנו שם.

¹⁴ שו"ע סימן רצ"ט סעיף א'.

¹⁵ שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ט הערה ל"ג.

¹⁶ שם סעיף י"א.

¹⁷ שם סעיף י"ד.

¹⁸ שם הערה מ"ז.

¹⁹ שו"ע סימן רצ"ד סעיף א'.

²⁰ שו"ע שם.

²¹ מ"ב סימן רצ"ד ס"ק ד'.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il